

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Кайдалова Л.Г.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

Анотація. У дослідженні проаналізовано проблеми професійної компетентності у психолого-педагогічній літературі; визначено складники професійної компетентності та чинники, що впливають на формування професійної компетентності майбутніх фахівців. На процес формування професійних компетенцій впливають такі фактори: професійна спрямованість навчання; професійний інтерес; здібності до оволодіння майбутньою професією; чітка мотивація навчання; уміння навчатись самостійно; потреба у самовдосконаленні; професійна спрямованість технологій.

Ключові слова: професійний, компетентність, комунікативний студент, фахівець.

Аннотация. Кайдалова Л.Г. **Формирование профессиональной компетентности будущих специалистов.**

В исследовании проанализировано проблемы профессиональной компетентности в психолого-педагогической литературе, определены составляющие профессиональной компетентности и факторы, влияющие на формирования профессиональной компетентности будущих специалистов. На процесс формирования профессиональных компетенций влияют такие факторы: профессиональная направленность обучения; профессиональный интерес; способности к овладению будущей профессией; четкая мотивация обучения; умение учиться самостоятельно; потребность в самосовершенствовании; профессиональная направленность технологий.

Ключевые слова: профессиональный, компетентность, коммуникативный студент, специалист.

Annotation. Kaidalova L.G. **Formation of professional competence of the future experts.** In the research it is analysed problems of professional competence of the pedagogical literature; components of professional competence and the factors influencing formations of professional competence of the future experts. Process of formation of professional competences is influenced with such factors: professional directivity of learning; professional interest; abilities to mastering by the future occupation; precise motivation of learning; skill to study self-maintainedly; necessity of self-improvement; professional directivity of technologies.

Keywords: professional, competence, communicative, formation, student, specialist.

Вступ.

Посилення вимог щодо професійної компетентності фахівців обумовлює підвищення якості підготовки фахівців, перегляд змісту навчання, упровадження ефективних педагогічних технологій, форм та методів навчання. Уведення в професійну освіту (окрім знань, умінь та навичок) нових освітніх конструктивів – компетентностей, компетенцій і ключових кваліфікацій науково обґрунтували вчені країн Європейського Союзу в середині 80-х років минулого століття – Д.Мартенс, Б.Оскарссон, А.Шелтон, Р.Бадер, Саймон Шо та ін. [2, 13, 15, 16].

Проведений аналіз психолого-педагогічної літератури та публікацій щодо професійної компетентності показав наявність різних точок зору щодо розуміння сутності зазначеного поняття. Одні автори розглядають професійну компетентність як елемент або складову частину культури фахівця, інші як якість особистості або як здатність і готовність здійснювати професійну діяльність [1,2].

Робота виконана за планом НДР Національного фармацевтичного університету.

Формулювання цілей роботи

Метою статті є аналіз проблем професійної компетенції у психолого-педагогічній літературі та визначення чинників, що впливають на формування професійних компетенцій майбутніх фахівців.

Результати досліджень

У доповіді міжнародної комісії з освіти для XXI століття "Образование: сокрытое сокровище" Жак Делор, сформулювавши "чотири стовпи", на яких ґрунтується освіта: навчитись пізнавати, навчитись робити, навчитись жити разом, навчитись жити, визначив за своєю сутністю основні глобальні компетенції. Так, згідно Жаку Делору, одна з них проголошує – навчатись робити, з тим, щоб набути не тільки професійну кваліфікацію, але в більш широкому розумінні компетентність, яка дає можливість упоратись з безліч різних ситуацій і працювати в групі [5].

Залежно від професійної активності А.Шелтон наводить п'ять груп ключових кваліфікацій:

- психомоторні вміння: координаційні вміння, швидкість реакції, здатність до концентрації уваги та ін.;
- загальнотрудова якість: практичні вміння та навички для широкого кола дій щодо вимірювальної техніки, охорони праці, обслуговування машин, технологічного планування; технологічна діагностика тощо;
- пізнавальні здібності: самостійність мислення, креативність, здатність до вирішення проблем, здатність оцінювання;
- особистісні або індивідуально-орієнтовані здібності: надійність, прагнення до якісної праці, відповідальність, критичність, впевненість у собі, оптимізм, спрямованість на конкретні успіхи в роботі;
- соціальні здібності (здібності, орієнтовані на групову поведінку): готовність до кооперування комунікативні здібності, відповідальність, корпоративність тощо [15].

Нікітіна Л., Шагеева Ф., Иванов В. під професійною компетентністю розуміють характеристику особистості фахівця, яка висловлена у єдності його теоретичних знань, практичної підготовленості та здатності здійснювати всі види професійної діяльності [11].

В Енциклопедії професійної освіти професійна компетентність ґрунтується на: 1) професійних якостях працівника (професійні знання, уміння, навички як досвід діяльності; 2) соціально-комунікативних здібностях; 3) індивідуальних здібностях, що забезпечують самостійність професійної діяльності [7].

На думку І. Зимньої, професійна компетентність є інтегративною якістю і проявляється в діяльності, поведінці, вчинках людини та розглядається як цілісна особистісна якість, що ґрунтується на певному рівні розвитку інтелектуальних та мислительних здібностей, таких як аналіз, синтез, порівняння, систематизація, тощо; на загальнобіологічних властивостях випередження та ймовірного прогнозування дійсності; на сукупності необхідних для реалізації професійної діяльності особистісних якостей, таких як цілеспрямованість, організованість, відповідальність [9].

Професійну компетенцію Маркова А. розглядає як психічний стан і володіння людиною здатністю та вмінням виконувати певні трудові функції, які полягають у результатах її праці та надають фахівцеві можливість діяти самостійно і відповідально. Зазначимо, що у структурі професійної компетентності вчителя, А. Маркова виділяє чотири блоки;

- а) професійні (об'єктивно необхідні) психологічні та педагогічні знання;
- б) професійні (об'єктивно необхідні) педагогічні вміння;
- в) професійні психологічні позиції, установки вчителя, що вимагає від нього професія;
- г) особистісні якості, які забезпечують володіння вчителем професійними знаннями та вміннями [10].

Дорофєєв А. серед професійної компетентності майбутньої професійної діяльності фахівців зазначає такі складники:

- актуальна кваліфікованість (знання, вміння й навички із професійної галузі, здібності продуктивного володіння сучасними інформаційними комп'ютерними технологіями, що необхідні для професійної діяльності);

- когнітивна готовність (уміння на діяльній рівні оволодівати новими знаннями; новий інструментарій, нові інформаційні та комп'ютерні технології, виявлення інформаційної недостатності; здібність до успішного пошуку і засвоєння, використання необхідної і досить наукової інформації; уміння навчатись і вчити інших);

- комунікативна підготовленість володіння рідною та іноземними мовами; знання патентознавства, авторських прав, ділової етики професійного спілкування і управління колективом, уміння їх застосовувати при оптимальному поєднанні демократизму і авторитарності; уміння вести дискусію, мотивувати і захищати свої рішення тощо;

- володіння методами техніко-економічного екологічно орієнтованого аналізу виробництва з метою його раціоналізації і гуманізації;

- креативна підготовленість, а саме підготовленість до пошуку нових підходів до вирішення відомих завдань або постановка і вирішення принципово нових завдань як у професійній сфері, так і в суміжних галузях;

- розуміння тенденцій і основних напрямів розвитку професійної галузі і техносфери в цілому в поєднанні з духовними, політичними, соціальними і економічними процесами тощо [6].

Аналізуючи особливості професійної компетентності випускника медичного навчального закладу Голубцов В. зазначає, що компонентам компетентностей фахівця притаманні варіативність, взаємозалежність, інтегративність, комулятивність, соціальна та особистісна значимість. Для професійної компетентності характерними є: системність, культуровідповідність, соціальність, міжпредметність, надпредметність, ситуативність, практична орієнтованість і мотивованість використання. Серед ключових компетенцій/компетентностей велике місце посідають соціальні: здатність приймати спільні рішення; відповідальність за свої вчинки; непримусове вирішення конфліктів, вміння жити та працювати з людьми інших культур та релігій тощо [4].

Під професійною компетентністю Ландшеер В. розглядає систему, яка має такі компоненти: соціальна компетентність (здатність до групової діяльності і співробітництво з іншими робітниками, готовність до прийняття відповідальності за результати своєї праці, володіння прийомами професійного навчання; спеціальна компетентність (підготовленість до самостійного виконання конкретних видів діяльності, уміння вирішувати типові професійні завдання, уміння оцінювати результати своєї праці, здатність самостійно набувати нові знання і вміння зі спеціальності); індивідуальна компетентність (готовність до постійного підвищення кваліфікації і реалізації в професійній праці), здатність до професійної рефлексії, подолання професійних криз та професійних деформацій [9].

Як багатоаспектне явище пропонує розглядати професійну компетентність Т. Браже, яка містить у собі систему знань та вмінь, ціннісні орієнтації, інтегративні показники (мова, стиль спілкування, ставлення до себе та до власної діяльності) [3].

Інша точка зору щодо розуміння професійної компетентності належить Новікову О., який професійну компетентність розглядає як сукупність двох компонент – професійно-технологічної підготовленості, що означає володіння технологіями та компоненти, яка має надпрофесійний характер, але необхідна кожному фахівцеві [12].

Професійна діяльність фахівця є успішною тоді, коли він ще під час навчання у вищому навчальному закладі набуває досвід практичної діяльності. В основі успішної професійної діяльності є: сукупність компетенцій, які передбачають володіння знаннями, вміннями та навичками в певній галузі діяльності, уміння

застосовувати набуті знання та вміння для вирішення професійних завдань, готовність до аналізу проблемних ситуацій та пошуку шляхів їх вирішення, уміння працювати самостійно та в групі тощо.

Професійні компетенції суворо пов'язані з напрямом підготовки, спеціальністю та групою професій. Вони дозволяють вирішувати різні проблеми як у професійній діяльності, так і в соціальному житті. Професійні компетентності проявляються в певних способах поведінки людини з урахуванням їх пізнавальних здібностей і психологічних якостей.

Компетентний фахівець повинен володіти професійними знаннями, вміннями та навичками, приймати правильно найбільш оптимальне рішення; володіти аналітичним і критичним мисленням; розуміти і сприймати точку зору своїх колег тощо. Сформовані компетентності використовуються як у практичній діяльності за фахом, та залежно від умов, обставин та видів виконуваної діяльності.

Шестак Н. розглядаючи характерні ознаки професійної компетентності працівників сфери охорони здоров'я, сформулював такі: компетентність – поняття більш широке, ніж навченість; зміст компетентності слід розглядати в контексті функціональних обов'язків, завдань, що характеризують діяльність фахівця по відношенню до можливих варіантів його професійної діяльності; компетентність повинна забезпечувати досягнення запланованого результату, компетентність передбачає формування спеціальних здібностей, відношення, готовності до здійснення певних видів діяльності; наявність компетентності спостерігається тільки в реальній діяльності, що здійснюється в певній ситуації. При цьому велике значення мають мотиви, цілі, наміри, діючої особистості; надбання і розвиток компетенцій проходить протягом всього життя у навчальних закладах та в практичній діяльності [14].

Постійно тривають дослідження та ведуться дискусії серед працівників практичної фармації щодо професійних компетенцій сучасних фахівців. Це пояснюється за словами провідного фахівця в галузі фармації Андрія Мешковською тим, що сфера діяльності щодо розробки і виробництва лікарських препаратів, контроль їх якості, збут, розподіл, вибір та раціональне використання лікарських засобів, а також державне регулювання фармацевтичного ринку ускладнились. Виникає суттєва проблема фальсифікації лікарських препаратів, що потребує певної переорієнтації системи контролю якості і водночас якісної кадрової підготовки фахівців.

Акцент за вимогами Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) зроблено не тільки на необхідність суттєво змінювати оволодіння глибокими фаховими знаннями з фармації, а на вдосконалення особистісних якостей, які поряд з набутими професійними вміннями та навичками дозволять фахівцеві зайняти належне місце серед працівників системи охорони здоров'я.

Отже, професійна компетентність проявляється у готовності здійснювати певну діяльність в конкретних ситуаціях. Компетентність фахівця наближена до володіння знаннями, вміннями, навичками та установками (підходами, відношенням і т.і.), що необхідні для здійснення діяльності в професійних ситуаціях.

У своїх дослідженнях ми звернулись до комунікативної компетенції як необхідного складника професійних компетенцій фармацевтичних працівників.

1) до самого себе, як особистості, людині повинні бути притаманні такі (професійно-значущі) якості як відповідальність, організованість, цілеспрямованість та ін.);

2) до взаємодії з іншими людьми, в рамках яких людина повинна активно співпрацювати і взаємодіяти всередині соціума: керуватись при цьому уявленнями та знаннями про здоровий спосіб життя, правами та обов'язками громадянина, будувати і реалізовувати перспективні напрями розвитку та саморозвитку в межах соціуму, мати навички професійної кооперації, уміти адаптуватись в різних соціальних умовах тощо;

3) безпосередньо пов'язані з професійною діяльністю, що містить в собі професійні вміння та навички, визначені стандартами із зазначеної спеціальності чи за видом діяльності

При формуванні компетенцій майбутніх фармацевтичних фахівців, ми розглядаємо компетентність як інтегровану якість особистості, яка проявляється в загальній здатності і готовності до діяльності, яка ґрунтується на знаннях, вміннях, навичках та досвіді, які придбані в процесі навчання та орієнтовані на самостійну і успішну участь у практичній діяльності.

Формування професійної компетентності у вищому навчальному закладі може розглядатись як формування системи знань, умінь, навичок та здібностей, якостей особистості в досягненні мети або досягнення позитивного результату в процесі навчально-виробничої діяльності, тобто про готовність фахівця до професійної діяльності. Фармацевтичні працівники відносяться до сфери професійної діяльності з підвищеною комунікативною відповідальністю. Насамперед, це люди похилого віку, хворі та інші категорії, з якими необхідно установити контакт, вміти вести бесіду, надавати поради та рекомендації щодо вибору та застосування лікарських препаратів тощо.

Вибір методів навчання з метою забезпечення формування професійної компетентності майбутніх фахівців залежить від: системи освіти; вимог освітніх стандартів, загальних і професійних цілей освіти, виховання й розвитку підрастаючого покоління; провідних методологічних положень і установок сучасної загальної дидактики; особливостей, змісту, методів і форм роботи конкретних освітньо-виховних систем; особливостей змісту і методики викладання конкретної навчальної дисципліни та визначених її специфікою вимог до вибору методів; часу на вивчення даної теми, розділу; рівня матеріально-технічної бази; професійної компетентності та педагогічної майстерності викладачів тощо.

Основними факторами, які сприяють творчому ставленню студентів до процесу навчання і його результатів є: професійний інтерес; нестандартний характер навчально-пізнавальної діяльності; ігровий характер занять; емоційність.

Компетентний фахівець повинен володіти професійними знаннями, вміннями та навичками, приймати правильно найбільш оптимальне рішення; володіти аналітичним і критичним мисленням; розуміти і сприймати точку зору своїх колег тощо. Сформовані компетентності використовуються як у практичній діяльності за фахом, та залежно від умов, обставин та видів виконуваної діяльності.

Висновки.

Аналіз праць, присвячених професійній компетентності свідчить про складність, багатоаспектність та недостатню дослідженість даного поняття.

Професійна компетентність є дуже інтегрованим, комплексним явищем і поєднує в собі знання, уміння та навички, здатності особистості, показники загальної культури вміння виконувати професійні обов'язки.

На процес формування професійних компетенцій впливають такі фактори:

– професійна спрямованість навчання; професійний інтерес; здібності до оволодіння майбутньою професією; чітка мотивація навчання; уміння навчатись самостійно; потреба у самовдосконаленні;

– професійна спрямованість технологій, форм, методів та засобів навчання, застосування комп'ютерних та інформаційних технологій тощо.

Подальші дослідження передбачають вибір, науково-методичне обґрунтування та впровадження у навчально-виховний процес ефективних педагогічних технологій з метою формування професійних компетенцій майбутніх фахівців.

Література

1. Андреев А.А. Знания или компетентность? // Высшее образование в России.-2005.-№2.
2. Байденко В.И., Оскарссон Б. Базовые навыки (ключевые компетенции) как интегрирующий фактор образовательного процесса // Профессиональное образование и формирование личности специалиста – М., 2002. – С.22-46.
3. Браже Т.Г. Современная аттестация учителей: цели и традиции // Педагогика 1995. –№3. – С.20-23.
4. Голубцов В.В. Компетентностный подход как основа качества обучения и воспитания в медицинском университете//Сборник материалов учебно-методической конференции (1-2 февраля 2007)/Под ред. Лазарева А.И., А.И.Конопля, Н.С.Степашова, О.О.Куриловой-Курск КГМУ, 2007. – С.8.
5. Делор Ж. Образование: скрытое сокровище. ЮНЕСКО. 1996. – С.37
6. Дорофеев А.Профессиональная компетентность как показатель качества образования // Высшее образование в России № 4, 2005. – С.30-33.
7. Энциклопедия профессионального образования: В 3т. Под ред. С.Я.Батышева. Т.1. – М.: 1999. – С.454.
8. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования /. Журнал „Высшее образование сегодня” 2003. № 5.–С.34 – 42
9. Ландшеер В. Концепция „минимальной компетентности”// Перспективы. Вопросы образования.1988. №1.
10. Маркова А.К. Психология труда учителя. – М.: Педагогика, 1993.
11. Никитина Л., Шагеева Ф., Иванов В. Технология формирования профессиональной компетентности / Высшее образование в России,. М.: 2006. №6 -С.125-127.
12. Новиков А.М. Профессиональное образование в России. – М., Высш. шк 1997.
13. Оскарссон Б. Базовые навыки как интегрирующий фактор учебного плана // Оценка качества профессионального образования/ Под ред. Байденко В.В. , Дж Ван Зантворта. – М.; 2001. – С.44-46.
14. Шестак Н Технология обучения в системе непрерывного профессионального образования //Высшее образование в России. №12. 2006. – С.98–103.
15. 15.Mertens D. Schlueselqualifikation. Thesen zur Schuiung for eine Moderne Geseltschaft// Verlag W. Kohlhammer.- Stuttgart. Berlin. Keln.Mainz.1974/
16. 16. Schelten A/Einfohrung in die Berufspedagogik. _Stuttgart. 1991.-S.141.

Надійшла до редакції 12.12.2007р.